

STEFAN ZWEIG

BİLİNMEYEN BİR KADININ MEKTUBU

VEYSEL LİDAR'ın çevirisiyle
PETER GAY'ın sönsözöyle.

i t h a k i

i t h a k i

Stefan Zweig

D. 28 Kasım 1881, Viyana, Avusturya-Macaristan - Ö. 22 Şubat 1942, Rio de Janeiro, Brezilya

Romancı, çevirmen, oyun yazarı olan Zweig, özellikle *Satranç* adlı eseriyle tüm dünyada tanınmaktadır. Balzac, Dickens ve Dostoyevski gibi yazarların dikkat çeken biyografilerini de kaleme alan Zweig'in eserlerinde baskıcı Nazi döneminin etkileri derinden hissedilmektedir. Yazar, dönem Avrupası'nın da arttırdığı buhranlara daha fazla katlanamayarak, eşiyile birlikte hayatına son vermiştir.

Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu
Stefan Zweig

Orijinal Adı *Brief Einer Unbekannten*

İthaki Yayınları 1196

Yayın Koordinatörü *Tuğçe Nida Sevin*
Editörler *Alican Saygı Ortanca, Selçuk Aylar*
Kapak İllüstrasyonu *Fatma Süleymanoğlu*
Kapak Tasarımı *Şükrü Karakoç*
Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık *B. Elif Balkın*

1. Baskı, Mart 2017, İstanbul

ISBN 978-605-375-653-8

Sertifika No 11407

Türkçe çeviri © Veysel Lidar, 2016

© İthaki, 2017

Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

İthaki™ Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti.'nin yan kuruluşudur.
Caferağa Mah. Neşe Sok. 1907 Apt. No: 31 Moda, Kadıköy - İstanbul
Tel: (0216) 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34
editor@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com

Kapak, İç Baskı: Deniz Ofset Matbaacılık
Gümüşsuyu Cad. Topkapı Center, Odin İş Merkezi No: 403/2 Topkapı-İstanbul
Tel: (0212) 613 30 06 - Faks: (0212) 613 51 97
Sertifika No: 29652

İTHAKİ DÜNYA KLASİKLERİ

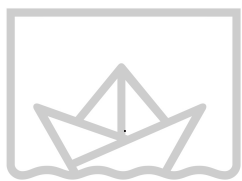
STEFAN ZWEIG
**BİLİNMEYEN BİR KADININ
MEKTUBU**

i t h a k i

ithaki

i t h a k i

Tanınmış roman yazarı R., zihnini tazelemek için çıktığı üç günlük dağ gezisinden sabahın erken saatlerinde Viyana'ya döndüğünde ve istasyonda bir gazete alıp göz attığında, o günün kendi doğum günü olduğunu hatırladı. Kırk birinci yaş diye hızlıca aklından geçirdi, bu tespit ona ne sevinç ne de acı vermişti. Gazetenin hışırdayan sayfalarını hızlıca çevirerek gözden geçirdi ve bir araba tutup evine gitti. Uşağı, kendisi yokken iki kişinin ziyarete geldiğini, birkaç kişinin telefon ettiğini bildirdi ve gelen postaları bir tepsiyle yazara sundu. Kayıtsız bir şekilde gelen mektuplara baktı, göndereni ilgisini çeken birkaç zarfı hızla açtı; tanıdık olmayan bir paraf taşıyan ve kalın gözükken bir mektubu kenara koydu. Çay servisi yapılırken rahat bir koltuğa yerleşti, tekrar gazeteye ve birkaç dergiye hızlıca göz attı, sigarasını yaktı ve az önce bir kenara koyduğu mektubu eline aldı.

Bu, huzursuz ve yabancı bir kadının el yazısıyla ve aceleyle yazılmış, mektuptan ziyade bir yazının karalamasını andıran yaklaşık iki düzine sayfadan oluşan bir şeydi. Farkında olmadan, içinde başka bir kâğıt olup olmadığını anlamak için zarfı bir daha yokladı. Fakat zarf boştu ve

sayfalarda olmadığı gibi zarfta da gönderenin adresi ya da imzası yer almıyordu. Tuhaf diye düşündü ve sonra yazıyı tekrar eline aldı. Üstte bir hitap, bir başlık yerine, “Beni hiç tanımamış olan sana” diye yazıyordu. Şaşkınlıkla mektubu elinde tutuyordu; kendisine mi yoksa hayalî bir kişiye mi yazılmıştı? Birdenbire merak duydu ve okumaya başladı:

Dün çocuğum öldü – üç gün üç gece, bu küçük, narin canlı için ölümle mücadele ettim, grip onun zayıf, ateşten kavrulmuş bedenini titretirken ben kırk saat boyunca başucunda oturdum. Ateşli alnına soğuk şeyler koydum, huzursuz ve küçük ellerini gece gündüz tuttum. Üçüncü akşam bitap düştüm. Gözlerim daha fazla dayanamadı, ben istemesem de kapanıyorlardı. Üç ya da dört saat sert koltuğun üzerinde uyuyakalmışım, o esnada ölüm onu almış. Tatlı, zavallı çocuk, daracık yatağında, ölürlen nasılsa şimdi de öyle yatıyor, sadece gözlerini, o zeki, koyu renk gözlerini kapattılar, ellerini beyaz gömleğinin üzerine koydular ve yatağının köşelerinin üstüne dört tane mum yakıp bıraktılar. Bakmaya cesaret edemedim, yerimden kıpırdamaya cesaret edemedim, çünkü mumların titremesiyle gölgeler yüzünün ve kapanmış ağzının üstüne hücum ettikçe, bana sanki o hiç ölmemiş ve birazdan tekrar uyanıp tiz sesiyle bana çocukça, sevgi dolu şeyler söyleyecektiği gibi geliyor. Fakat biliyorum, o öldü, bir kez daha ümide kapılıp bir kez daha hayal kırıklığına uğramamak için o tarafa bir daha bakmak istemiyorum. Biliyorum, biliyorum evladım dün öldü – şimdi dünyada senden başka kimsem yok, benden hiç haberi olmayan,

her şeyden bihaber yaşayan, nesnelere ve insanlarla eğlenenden senden başka. Beni hiç tanımayan ve benim daima sevdiğim senden başka.

Ben de beşinci mumu aldım ve buraya, sana bunları yazdığım masanın üzerine yerleştirdim. Çünkü içimdekileri anlatmazsam, ölmüş çocuğumla yalnız kalamam ve bu korkunç saatlerde, bundan önce de bundan sonra da her şeyim olan senden başka kiminle konuşabilirim? Belki seninle tüm açıklığıyla konuşamayacağım, belki beni anlamayacaksın – kafam çok karışık, acıdan kıvranan şakaklarıma sanki çekiçle vuruluyor, bütün uzuvlarım ağrıyor. Sanırım ateşim var, belki ben de gripim, şimdilerde kapıdan kapıya sinsisi dolaşan gribe tutuldum, aslında bu da iyi olurdu, çocuğumla birlikte ben de giderdim ve kendime bir şey yapmak zorunda kalmazdım. Bazen gözlerime koyu bir karanlık çöküyor, belki bu mektubu bitiremeyeceğim – fakat tüm gücümü bir kez, sadece bir kez, seninle, evet seninle sevgilim, beni hiç tanımayan seninle konuşmak için toplayacağım.

Yalnız seninle konuşmak istiyorum, ilk defa sana her şeyi anlatmak istiyorum, daima sana ait olan ve senin hiç bilmediğin yaşamımı bilmelisin. Fakat sırrımı ben öldüğümde, bana cevap vermek zorunda olmadığı zaman ve şu anda tüm uzuvlarımı buz ve korla titreten şey tamamen sona erdiğinde öğrenmelisin. Yaşamaya devam etmek durumunda kalırsam, bu mektubu yırtacağım ve hep sustuğum gibi yine susmaya devam edeceğim. Fakat sen bu mektubu ellerinde tutuyorsan, bil ki, bu mektupla, ilk saatinden son saatine kadar ömrü sana ait olan bir ölü, sana yaşamını anlatıyor. Sözlerimden korkma, bir ölü hiç-

bir şey istemez; sevgi de, merhamet de, teselli de. Senden tek bir dileğim var; sana doğru akan ıstıraplarıma inanman. Bana inan, senden tek isteğim bu, bir insan biricik evladını kaybettiği anda yalan söylemez.

Tüm yaşamımı sana anlatmak istiyorum, doğrusu yaşamım gerçek manada seni tanıdığım gün başladı. Seni tanımadan önceki yaşamım sönük ve karışık, artık anılarımın arasına giremeyen, artık kalbimin unuttuğu aptal şeylerle ve insanlarla dolu, tozlu, örümcek ağlarının sardığı bir mahzendi. Sen geldiğinde ben on üç yaşındaydım ve senin şu anda yaşadığın binada yaşıyordum, senin şu anda bu mektubu, yaşamımın son nefesi olan mektubu elinde tuttuğun binada, aynı katta, seninkinin tam karşısındaki dairede oturuyordum. Şüphesiz sen bizim hakkımızda, yani maliyecinin dul kalmış fakir eşi (daima matem elbiseleri giyerdi) ve henüz ergenliğe girmemiş, çelimsiz çocuk hakkında hiçbir şey hatırlamıyorsunuz, biz çok sessizdik, sanki kendi küçük burjuva yoksulluğumuza dalmıştık, sen muhtemelen bizim adımızı hiç duymamıştın çünkü evimizin kapısında adımız yazmazdı ve bize kimse gelmez, kimse bizi sormazdı. Tabii üzerinden çok zaman geçti, on beş-on altı yıl, hayır, gerçekten sen hiçbir şey hatırlamıyorsun sevgilim, ama ben, ah ben, tutkuyla her ayrıntıyı hatırlıyorum, senin varlığından ilk kez haberdar olduğum, seni ilk kez gördüğüm o günü, hayır o saati, bugünmüş gibi nasıl hatırlamam, çünkü o gün benim için dünyanın başlangıcıydı. Sabret sevgilim, sana her şeyi, her şeyi en başından anlatacağım, senden sadece on beş dakika yorulmadan beni dinlemeni, bir ömür boyu hiç yorulmadan seni seven beni dinlemeni rica ediyorum.

Sen bizim oturduğumuz binaya taşınmadan önce, senin dairede çirkin, kötü, kavga meraklısı insanlar yaşıyordu. Onlar da fakirdi, en çok da komşularının fakirliğinden nefret ediyorlardı, çünkü bizim yoksulluğumuzun onların proleter kabalıklarıyla ortaklaşan bir yanı yoktu. Adam alkolikti ve eşini döverdi; gece yaraları sıkça devrilen sandalyelerin, fırlatılan tabakların gürültüsüyle uyanırdık, bir keresinde kadın kanlar içinde, saçları darmadağınık halde merdivenlere koşmuş, arkasından da bağırmakta olan sarhoş çıkmıştı, insanlar evlerinden çıktılar ve adamı polis çağırmakla tehdit ettiler. Annem en başından itibaren onlarla her türlü iletişim kurmaktan kaçındı ve bana onların çocuklarıyla konuşmayı yasakladı, o çocuklar da bunun öcünü benden her fırsatta aldılar. Ne zaman bana sokakta rastlasalar, arkamdan kötü sözlerle bana sesleniyorlardı ve bir keresinde bana o kadar sert bir kartopu fırlattılar ki, alnımdan kan gelmişti. Tüm bina aynı içgüdüyle bu insanlardan nefret ediyordu ve aniden bir şey oldu –sanırım, adam hırsızlıktan hapse atılmış olmalıydı– ve neleri var neleri yok toplayıp taşınmak zorunda kaldılar, hepimiz rahat bir nefes almıştık. Birkaç gün binanın kapısında kiralık ilanı asılı kaldı, sonra ilan kalktı ve kapıcıdan, evi bir yazarın, yalnız ve sessiz beyefendinin kiraladığı haberi yayıldı.

Birkaç gün sonra boyacılar, temizlikçiler, duvar kâğıtçıları geldiler ve evi önceki sakinlerinin kirinden arındırmak için kullanılan çekiç, kazma sesleri duymaya başladık, fakat annem seslerden ötürü rahatsızlık hissetmiyor sadece memnun oluyordu, karşı dairemizdeki kirli düzenin nihayet sona erdiğini söylemişti. Geldiğinde ve

hatta taşınma esnasında yüzünü hiç görmedim; tüm bu işlerle kısa boylu, ciddi, kır saçlı ve kudretli uşağın ilgileniyor; her şeyi, tepeden bakan tavriyle sessiz ve sakin bir biçimde yönetiyordu. O hepimizi çok etkilemişti; birincisi, kenar mahallemizde uşak eşi görülmedik bir şeydi ve sonra kendisini diğer hizmetçilerle bir tutmadan ve onlarla laubali sohbetlere girmeden hepimize son derece kibar davranıyordu. Annemi ilk günden itibaren bir hanımefendiyi selamlar gibi saygıyla selamladı hatta benim gibi bir yaramaza karşı bile cana yakın ve ciddiydi. Ne zaman senin adını ansa –içten gelen bir huşu ve derin bir saygıyla yapıyordu bunu– onun sana bir hizmetkârdan daha fazla bağlandığı anlaşılırdı. Ve bundan dolayı yaşlı, iyi yürekli Johann’ı nasıl severdim, daima senin yanında olduğu ve sana hizmet ettiği için kıskansam da.

Sana her şeyi anlatıyorum sevgilim, tüm bu küçük ve neredeyse gülünç şeyleri anlatıyorum ki, ta en başından korkak, ürkek bir çocuk olan benim üzerimde nasıl bir etki bıraktığını anlayabilesin. Benim hayatıma girmeden önce de senin üstünde bir şöhret halesi vardı; zenginlik, farklılık ve gizeminle tesir ediyordun – hepimiz, oturduğumuz kenar mahallede (kısıtlı bir hayatı olan insanlar, kapılarının ardındaki her yeni şeye karşı meraklıdır) sabırsızca senin taşınmanı bekliyorduk. Ve sana olan bu merak, bir öğleden sonra okuldan eve döndüğümde evin önünde gördüğüm mobilya arabasıyla bende daha da arttı. Ağır eşyaların çoğu önceden taşınmıştı, şimdi küçük eşyalar taşınıyordu, hepsini şaşkınlıkla izleyebilmek için kapının önünde durdum çünkü hepsi de benim daha önce hiç görmediğim kadar değişikti; Hint tanrıları, İtalyan heykelleri,

çok parlak ve çok büyük boyuttaki resimler ve son olarak da elimi bile süremeyeceğim kadar güzel ve çok sayıda kitap vardı. Tüm kitaplar kapının önüne yığılmıştı, uşak bir değnek ve onun ucuna taktığı tüy süpürge marifetiyle dikkatli bir şekilde tozlarını aldı. Ben meraktan, biriken kitapların etrafında sessizce dolaşıyordum, uşak beni kovmadı ama cesaretlendirmede de, dolayısıyla bazılarının yumuşak deriden kılıflarına dokunmaktan keyif alacağım halde hiçbirini karıştırmaya cüret edemedim. Sadece çekinerek yandan başlıklarını gördüm; bazıları Fransızca, İngilizce ve benim anlamadığım başka dillerdeydi. Sanırım onları saatlerce izleyebilirdim ancak annem beni çağırdı.

Daha tanımadan, bütün akşam seni düşünmüş olmalıyım. Ben sadece, her şeyden çok sevdiğim ve tekrar tekrar okuduğum bir düzine ucuz, cildi lime lime olmuş kitaba sahiptim. Ve şimdi tüm bu muhteşem kitaplara sahip ve onları okumuş olan, tüm bu dilleri bilen, böylesine zengin ve aynı zamanda bilgili insanın nasıl biri olabileceğini düşünüp duruyordum. Bu kadar çok kitabının olması bende doğaüstü bir saygı uyandırdı. Seni hayalimde canlandırmaya çalıştım; sen, gözlüklü ve tıpkı bizim coğrafya hocası gibi uzun beyaz sakallı –tabii ondan daha iyi, daha yakışıklı ve yumuşaktın– yaşlı bir adamdın, yaşlı bir adam olarak canlandırdığım halde neden senin yakışıklı olman gerektiğinden bu denli emin olduğumu bilmiyorum. O gece daha seni tanımadan hayalimde canlandırmıştım.

Sonraki gün sen taşındın, fakat tüm gözetlemelerime rağmen seni görememiş olmak sadece merakımı daha da arttırıyordu. Sonunda, taşındığının üçüncü günü seni gördüm ve bu benim için ne şaşırtıcı bir sürprizdi; benim ço-

cuk tahayyülümdeki Baba Tanrı imgesinden çok farklıydın. Ben, gözlüklü, iyi yürekli, yaşlı bir adam hayal etmiştim ve sonra sen geldin, sen bugün de olduğun gibiydin, yıllar geçse de değişmeyecek olan sen! Açık kahverengi, şık bir spor kıyafet giymiştin ve kimseyle kıyaslanamaz olan o delikanlı canlılığıyla merdivenlerden çıkıyordun, her seferinde iki basamak aşıyordun. Şapkanı elinde tutuyordun, böylelikle tasvir edemeyeceğim bir hayretle senin parlak, canlı yüzünü ve saçlarını gördüm; gerçekten bu denli genç, yakışıklı, dayanıklı ve zarif olmandan büyük bir hayret duymuştum. Ve ne tuhaf değil mi; benim ve diğer herkesin her defasında şaşkınlıkla sana özgü bir nitelik olduğunu düşündüğümüz özelliğini ben ilk anda belirgin bir biçimde hissetmiştim: Sen çift karakterliydin; hem ateşli, çapkın, oyuna ve maceraya düşkün bir genç, hem de sanatında son derece ciddi, görev bilinci taşıyan, bıkmadan usanmadan okuyan kültürlü bir adam. Farkında olmadan seni tanıyan herkesin hissettiği şeyi, senin çift kutuplu bir yaşam sürdüğünü; bir yanın açık, dış dünyayla iletişim halindeyken diğer yanının sadece senin tanıdığın koyu bir karanlıkta olduğunu, bu derin ikiliği, varoluşunun bu gizemini, büyülenmiş on üç yaşındaki bir çocuk olan ben daha ilk bakışta hissetmiştim.

Şimdi anlıyor musun sevgilim, benim yaşımdaki bir çocuk için ne kadar hayret verici, ne cezbedici bir bilmeceydin! Kitaplar yazdığı, büyük bir başka dünyada meşhur olduğu için saygı gören bir insanın, birdenbire genç, zarif, delikanlılar gibi şen ve yirmi beş yaşında olduğunu keşfetmek! Sana o günden sonra evimizde, yoksul çocuk dünyamda hiçbir şeyin beni senin kadar ilgilendirmedik-

ğini, on üç yaşındaki birinin tüm ısrarıyla, tüm sabit fikriliğiyle sadece senin yaşamının ve varlığının zihnimi kurcaladığını da söylememe lüzum var mı? Seni izledim, alışkanlıklarını izledim, ziyaretine gelenleri izledim ve bunların hepsi merakımı azaltacağı yerde arttırıyordu, çünkü yapındaki o çift kutupluluk ziyaretlerin çeşitliliğiyle de kendisini gösteriyordu. Genç insanlar, birlikte gülüp neşelendiğin yakın arkadaşların, pejmürde kıyafetli üniversite öğrencileri geliyordu ve sonra yine arabalı kadınlar, bir kez operanın direktörü, uzaktan saygıyla kürsüsünde izlediğim büyük orkestra şefi, sonra yine hâlâ ticaret lisesine giden ve çekinerek kapının önünde toplanan küçük kızlar geliyordu, aslında çok, pek çok kadın geliyordu. Bir sabah okula giderken, başını tamamen örtmüş bir kadının dairenden çıktığını gördüğümde de özellikle bir şey düşünmedim – ancak on üç yaşındaydım ve seni böyle gözetleyişimin altındaki tutkulu merakın aslında aşk olduğunu çocuk aklımla bilmiyordum.

Fakat sevgilim tamamen ve sonsuza dek sana kapıldığım günü ve saati kesin olarak biliyorum. Bir okul arkadaşım ile gezintiye çıkmıştık ve kapının önünde konuşuyorduk. Bir araba geldi, durdu ve sen sabırsız, esnek ve beni bugün de kendimden geçiren tarzınla fırladın ve basamaktan kapıya ulaşmak istedin. Elimde olmadan sana kapıyı açmam gerektiğini hissettim, adımımı atarak yoluna çıktım, neredeyse çarpışıyorduk. Bana sıcak, yumuşak ve sarsıcı bir bakış attın, bana gülümsedin – evet, bunu başka türlü ifade edemem; nazikçe ve çok sessizce, neredeyse bir sır verir gibi, “Çok teşekkür ederim genç bayan,” dedin.

Hepsi bu kadardı sevgilim, fakat o andan sonra, senin o yumuşak, o nazik bakışını gördükten sonra sana müptela oldum. Fakat kısa bir süre sonra tecrübe ettim ki, sen, o saran, kendine çeken, kucaklayan ve bununla birlikte karşındakini soyan bakışlarını, farkında olmadan, yanından geçen her kadına, alışveriş yaptığın mağazalardaki kadın satıcılara, sana kapıyı açan her hizmetçi kadına yöneltiyorsun; anladım ki kadınlara olan nezaketin, iraden dışında bakışlarına yumuşak ve sıcak bir hava veriyor. Fakat on üç yaşında bir çocuk olan ben öyle sanmıyordum; ateşe dalmış gibiydim. Sanıyordum ki bu nezaket sadece bana, yalnız bana yönelikti ve o anda henüz ergenliğine girmemiş olan benim içimdeki kadın uyandı ve bu kadın sana sonsuza dek âşık kaldı.

Arkadaşım, “Bu kimdi?” diye sordu. Ona hemen yanıt veremedim. Adını anmak benim için imkânsızdı; o anda ismin, benim sırrım oluvermişti. “Ha, bu binada yaşayan herhangi bir adam,” diye beceriksizce bir şeyler geveledim. Arkadaşım “Fakat neden sana bakınca kıpkırmızı oldun?” diye sorarak meraklı çocuklara özgü kötü niyetle alay etmişti. Ve onun, sırrımı alay ederek deştiğini hissettiğimden yanaklarıma kan yürüdü. Mahcubiyetten kabalaşım; “Kaz kafalı,” dedim vahşice; en iyisi onu boşzalamaktı. Fakat o daha da yüksek sesle ve müstehzi bir ifadeyle gülerken, sinirden gözlerimin dolduğunu hissettim. Onu orada bıraktım ve yukarı çıktım.

O anda sana âşık olmuşum. Biliyorum çevrendeki kadınlar sana, şımartılmış olan sana bu sözcükleri sıkça söylemişlerdir. Fakat inan bana hiç kimse seni benim o zamanlar olduğum ve hep öyle kaldığım halimle ve hep